

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Мойсеєнко Ірини Михайлівни
«Формування сенсомоторних компетенцій дітей старшого
дошкільного віку з розладами аутичного спектра»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»
за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»

Актуальність дисертаційної роботи. Реформування сучасного освітнього простору спрямовано на забезпечення сприятливих умов навчання, виховання та розвитку усіх дітей з особливими освітніми потребами, реалізацію змісту дошкільної освіти, охоплюючи дітей раннього та дошкільного віку.

Важливими напрямками соціалізації дітей з розладами аутистичного спектра є формування у них соціальної компетентності, наскрізних умінь та навичок, серед яких сенсомоторні сприятимуть соціальній адаптації, прояву активності особистості, досягнення відповідних соціальних цілей у специфічних умовах.

Тому проблема пошуку педагогічних шляхів формування сенсомоторних компетенцій є актуальною і потребує вирішення.

Представлене дослідження на тему «Формування сенсомоторних компетенцій дітей старшого дошкільного віку з розладами аутичного спектра» ґрунтується на особистісно зорієнтованій, компетентнісній парадигмі розвитку базових сенсомоторних компетенцій дітей дошкільного віку з РАС. Адже аутизм сьогодні, як засвідчує аналіз зарубіжних досліджень, вважають однією з актуальних проблем людства, звертаючи увагу на зростання чисельності таких осіб по всьому світу. З урахуванням таких даних особливо значущими постають питання діагностики, комплексного супроводу, організації корекційно-розвивального середовища, спеціальних засобів комунікативного впливу на особистість дитини з РАС, що, безумовно, у комплексі презентовано в актуальності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Тема дисертаційного дослідження є складовою напряму «Методичні та дидактичні засади навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища» (реєстраційний номер 0118U003348) відділу інклюзивного навчання Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Дисертаційне дослідження здійснювалося у рамках комплексної науково-дослідної роботи кафедри загальної, спеціальної педагогіки, реабілітації та інклюзивного навчання Дніпровської академії неперервної освіти «Науково-методологічні та організаційні засади педагогічного супроводу інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти» (шифр: 0118U004949), в якій дисертантка брала активну участь.

Наукова новизна

Дослідником у науково-практичній площині репрезентовано в роботі теоретичні положення, методологічний інструментарій та фактологічну базу, що може слугувати основою для подальших ґрунтовних досліджень. Наукова новизна полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці провідних сенсомоторних компетенцій дітей дошкільного віку з розладами аутичного спектра з огляду на успішну адаптацію у шкільне середовище; обґрунтованій та апробованій на практиці моделі формування сенсомоторних компетенцій, на основі якої розроблено програму та методику формування сенсомоторних компетенцій дітей старшого дошкільного віку з РАС, удосконаленні форм і методів формування сенсомоторних компетенцій дітей з розладами аутичного спектра.

Практична значущість роботи полягає у розробленні та апробації діагностичного інструментарію та організаційно-методичного забезпечення сенсомоторного розвитку у дітей з розладами аутичного спектра старшого дошкільного віку. Матеріали дослідження можуть бути використані під час проведення курсів перепідготовки, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; у підготовці та читанні фахових курсів у вищих навчальних закладах за різними спеціальностями, укладанні навчально-методичних матеріалів та розробок, присвячених технологіям та методикам навчання дітей із порушеннями аутичного спектра; у професійній діяльності фахівців закладів дошкільної освіти, інклюзивно-ресурсних центрів.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, які сформульовані у дисертації.

В дисертаційному дослідженні Мойсеєнко Ірини Михайлівни конкретно сформульовано науковий апарат дослідження, визначено мету і задачі, об'єкт і предмет наукового пошуку.

Дослідниця обґрунтовує доцільність теоретичного та науково-практичного дослідження проблеми формування сенсомоторних компетенцій у дітей з розладами аутистичного спектра, виявлення особливостей сенсомоторного розвитку дітей, розроблення та апробації корекційно-діагностичної методики порушень сенсомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектра старшого дошкільного віку.

Дисертація має чітку структуру та достатнє обґрунтування важливих наукових положень, що виносяться на захист. Зміст розділів представленої роботи розкриває логіку і послідовність проведення дослідницької роботи.

Ступінь вірогідності здобутих результатів забезпечується достатньою апробацією їх на практиці. Результати дисертаційної роботи висвітлено у значній кількості наукових публікацій.

Достовірність одержаних результатів підтверджена дисертанткою проведеним експериментом з використанням розробленої автором методики та програми формування сенсомоторних компетенцій дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра старшого дошкільного віку. Отриманню обґрунтованості наукових положень сприяли вдало підібрані емпіричні та статистичні методи дослідження.

Характеристика основних положень роботи.

З логічною послідовністю в роботі простежується тривалий процес вивчення відповідних зарубіжних і вітчизняних джерел зі спеціальної педагогіки за останні роки, де ґрунтовному аналізу піддано особливості організації ефективної діяльності фахівця і дошкільника з РАС з урахуванням специфіки розвитку. В представленій роботі розкриваються творчі пошуки і практичні напрацювання українських вчених (Наталія Базима, Катерина Островська, Тетяна Скрипник, Валентина Тарасун, Діна Шульженко та ін.), спрямовані на розкриття особливостей феномену аутизму, поліпшення шляхів взаємодії «фахівці – батьки – дитина», якості педагогічного процесу з застосуванням доступних засобів комунікації, вироблення і розвитку значущого компетентнісного досвіду та ін. На основі вдало застосованих методів (історико-логічного аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення), розкриваючи успіхи і невдачі у цій справі, авторка, зокрема, реалістично переосмислює сучасний стан дошкільної підготовки дітей означеної категорії з урахуванням активної інклюзивної політики сьогодення щодо включення дітей з РАС у загальноосвітнє середовище.

На особливу увагу заслуговують зусилля автора щодо аналізу форм, методів комунікативно-практичних взаємодій, особливостей комунікативної системи за участі фахівця з точки зору поставлених у дослідженні завдань. Для педагогічного дослідження, власне, факт ретельного аналізу виступає якісним показником фахової зрілості Ірини Мойсеєнко, як сучасної дослідниці. Слід також відзначити, що здобувачка проаналізувала з урахуванням рівневого, метричного, нейропсихологічного, психолого-педагогічного, клінічного підходів значний масив першоджерел, частина яких раніше не вводилася до наукового обігу.

Окремий напрям дослідницького пошуку Ірини Мойсеєнко з урахуванням присвячено методам і прийомам вивчення психофізичного розвитку дітей з РАС, у ході реалізації якого представлено і охарактеризовано комплексну картину можливостей і особливостей розвитку старших дошкільників легкого, помірного і важкого ступенів. Варто відмітити характерний стиль розробки і застосування діагностичного інструментарію, роль досвідченого практика у цьому процесі з використанням математично-статистичних методів обстеження.

На основі розробленої авторської моделі формування сенсомоторних компетенцій в структурованому просторі дошкільного закладу з критеріями і показниками розроблено, апробовано зі спеціально підібраним (вербальним і невербальним) інструментарієм поетапну методику формування сенсомоторних компетенцій дошкільників з РАС, доведено її ефективність в практику КЗО «Багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр «Зоряний» ДОР.

Застосовані в процесі наукового дослідження технології і методика є діагностично цінними, валідними й стійкими, такими, що пройшли апробацію в різних формах роботи. Правильність окресленої мети і завдань підтверджено практикою в реальних умовах організації експериментальної роботи. Особливо треба наголосити на досить глибокому якісному аналізі

здобутих показників. Це означає, що Ірина Михайлівна має достатні навички в організації і проведенні експерименту, що дало їй можливість на достатньо високому рівні виконати поставлені наукові завдання й забезпечити вірогідність, валідність результатів констатувального й формувального етапів дослідження.

Рукопис дисертації відображає основні етапи дослідження, чітку структуру, логіку викладення матеріалу. Слід відзначити перший розділ дисертації, який акцентує увагу на обґрунтуванні категоріальних засад освітнього простору: фундаменталізації, гуманізації, соціалізації та ін., які супроводжуються суттєвими змінами в педагогічній теорії і освітній практиці. Доцільним є, на наш погляд, дотримання чіткості застосування дидактичних принципів: від простого до складного, наочності, науковості, що в цілому забезпечує логічність викладу матеріалу.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Заслуговує на увагу якість, повнота, відсутність плагіату, інформаційність, неповторюваність викладу матеріалів дисертації у 23 публікаціях Ірини Мойсеєнко, де вісім є фаховими, а також на регулярність їх оприлюднення на різних міжнародних та всеукраїнських конференціях, семінарах, круглих столах.

Отримані автором результати є достатніми для формування сенсомоторних компетенцій дітей старшого дошкільного віку з розладами аутичного спектра, це вказує на дієвість розробленої ним спеціальної методики та дає підстави стверджувати, що саме розроблена програма з урахування спеціальних методів та прийомів сприятиме ефективному формуванню сенсомоторних компетенцій у дітей старшого дошкільного віку з РАС.

Побажання до змісту та оформлення дисертації. Схвально оцінюючи результати дослідження варто висловити побажання, які мають рекомендаційний та уточнювальний характер:

1. Дисертантом обрано достатньо актуальну, важливу та складну тематику наукового дослідження. Сенсомоторні компетенції дітей старшого дошкільного віку з розладами аутичного спектра представлено як показник злагодженої роботи тіла та органів чуття, що регулюють психофізичні процеси, від яких залежить освітня траєкторія та програма життєдіяльності дитини, за умови сформованості знання схеми тіла, відчуття свого тіла, розвитку сприймання. Потребує уточнення та детальнішого обґрунтування потреба у формуванні сенсомоторних компетенцій на завершальному етапі дошкільного навчання, для дітей старшого дошкільного віку. Можливо для вразливих соціальних груп є потреба у формуванні на більш ранньому, початковому етапі перебування таких дітей у дошкільному закладі освіти з точки зору надання їм вчасної корекційної допомоги та підтримки.

2. На констатувальному етапі дослідження зазначається, що під час емпіричного вивчення сенсомоторної компетенції «Володіння своїм тілом» значна частина дошкільників на початку навчання має переважно низький загальний рівень її розвитку. На наш погляд, представлення детальнішої

якісної порівняльної характеристики таких дітей за вищевказаним компонентом та його показниками сприяло б повноті опису констатувального етапу дослідження.

3. На формувальному етапі дослідження розроблено спеціальну методiku формування сенсомоторних компетенцій дошкільників з РАС. На наш погляд, потребує уточнення сам механізм поєднання формування сенсомоторних компетенцій з тематикою та змістом корекційно-розвивальних занять.

4. На нашу думку, робота тільки б виграла, якби для кращого сприймання результатів експериментального дослідження Ви дали б більше матеріалів щодо якісного опису результатів проведеного дослідження.

5. У роботі мають місце деякі окремі стилістичні помилки, які безумовно не впливають на сутність та зміст дослідження.

Висновок. Аналіз дисертаційної роботи та опублікованих праць дає підставу вважати дисертацію Мойсеєнко Ірини Михайлівни «Формування сенсомоторних компетенцій дітей старшого дошкільного віку з розладами аутичного спектра» завершеним, цілісним і самостійним дослідженням. Виконана робота має достатньо високий теоретичний, методичний та практичний рівень, логічне представлення наукового матеріалу, необхідну повноту розкриття виконаних розробок.

Отже, вивчення дисертації та публікацій автора дозволяє зробити висновок, що робота відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, зокрема вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями: від 03 квітня 2019 року № 283; від 12 січня 2022 р. № 44; від 19 травня 2023 р. № 502), а її автор – Мойсеєнко Ірина Михайлівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Рецензент:

Доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
завідувач відділу освіти дітей
з порушеннями інтелектуального розвитку
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Ч

Олена ЧЕБОТАРЬОВА

